

Miljö- och jordbruksutskottets yttrande 2024/25: MJU4y

Totalförsvaret 2025–2030

Till försvarsutskottet

Försvarsutskottet har gett miljö- och jordbruksutskottet tillfälle att yttra sig över regeringens proposition 2024/25:34 Totalförsvaret 2025–2030 och de följdmotioner som väckts med anledning av propositionen i de delar som berör utskottets beredningsområde.

Miljö- och jordbruksutskottet har beslutat att yttra sig över propositionen och över motionerna 2024/25:3247 (V) yrkandena 16–21 och 2024/25:3257 (MP) yrkandena 1 och 5–11. Utskottet begränsar sitt yttrande till frågor om klimat, miljö och livsmedelsberedskap.

Utskottet anser att försvarsutskottet bör tillstyrka propositionen i dessa delar och avstyrka motionsyrkandena.

I yttrandet finns två avvikande meningar (V, MP) och två särskilda yttranden (S, C).

Utskottets överväganden

Totalförsvaret 2025–2030

Propositionen

Propositionen innehåller förslag om ett nytt mål för totalförsvaret, nya mål för det militära försvaret respektive civila försvaret samt inriktningen för Försvarsmaktens krigsorganisation. Vidare innehåller propositionen regeringens bedömning av den säkerhetspolitiska utvecklingen. Regeringen behandlar utifrån denna utgångspunkt totalförsvarets fortsatta utveckling inklusive en initial bedömning av Natomedlemskapets konsekvenser för utformningen av det militära och civila försvaret. I propositionen redovisas även regeringens bedömning när det gäller att säkerställa förmågan i de viktigaste samhällsfunktionerna inom det civila försvaret, bl.a. försörjningen av livsmedel och dricksvatten, samt den ekonomiska inriktningen för det civila försvaret, bl.a. för utgiftsområdena 20 Klimat, miljö och natur och 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel.

Motionerna

Enligt kommittémotion 2024/25:3247 av Hanna Gunnarsson m.fl. (V) yrkande 16 bör regeringen ge Försvarsmakten i uppdrag att återkomma med en plan på hur Vidsel Test Range kan avskaffas som militärt testområde. Motionärerna anser att en ökad övningsverksamhet riskerar att få negativa konsekvenser såväl för människor och miljö som för viktig näringsverksamhet i området.

I yrkande 17 framhålls att Sverige ska fasa ut sitt beroende av fossil olja och gas i syfte att stärka Sveriges säkerhet. Motionärerna anför att klimatomställningen kräver utfasning av fossil olja och gas, och genom att fasa ut fossilberoendet minskar vi också beroendet av import från många av världens diktaturer.

Enligt yrkande 18 bör regeringen i Försvarsmaktens regleringsbrev ge myndigheten nya instruktioner som går i linje med klimatlagen och det klimatpolitiska ramverket. Motionärerna anför att utfärdandet av och innehållet i myndigheternas regleringsbrev är mycket viktiga för att myndigheten ska kunna uppfylla de mål som riksdagen och regeringen har ställt upp. I detta sammanhang är därför en viktig åtgärd att myndigheterna får tydliga instruktioner för att eliminera målkonflikter, underlätta avvägningar samt styra besluten mot att undanröja hinder och skapa förutsättningar för att nå klimatlagens mål.

Vidare anför motionärerna att Försvarsmakten måste ta sitt ansvar och skyndsamt sanera de områden i vilka de orsakat utsläpp av PFAS för att förhindra spridning till vattnet och förgiftning av boende i området (yrkande 19). Försvarsmakten måste i den utsträckning det är möjligt arbeta för att

minska sin miljö- och klimatpåverkan och ta ansvar de gånger man orsakat uppenbara skador.

Enligt yrkande 20 bör lagstiftningen ses över i syfte att ge utrymme för att totalförsvarets och därmed Försvarsmaktens riksintresse i högre utsträckning ska kunna viktas mot andra samhällsintressen. Motionärerna anför att totalförsvarets verksamhet är väldigt viktig men att det samtidigt är viktigt att vi vårdar och värnar vår natur och miljö. Försvarsmaktens intressen bör kunna vägas mot andra samhällsintressen på ett mer jämligt vis utifrån bedömningar om samhällets bästa vid varje enskilt tillfälle.

I yrkande 21 framhåller motionärerna att Försvarsmaktens uppdrag i regleringsbrevet för 2023 bör kompletteras med ett fristående uppdrag om att ta fram vägledningar om hur verksamheter som bidrar till klimatomställningen kan samexistera med försvarets verksamheter utan att påtagligt motverka totalförsvarets intressen. Motionärerna anför att det måste vara fullt möjligt att både bygga ut vindkraften, inte minst den havsbaserade, där förutsättningarna är som bäst och samtidigt ge Försvarsmakten rimliga förutsättningar för övningsverksamhet. När det uppstår knutar där en myndighet helt kan sätta stopp för en viktig utbyggnad av förnybar energi måste regeringen ta ansvar för att hitta en framåtsyftande lösning.

Emma Berginger m.fl. (MP) framhåller i kommittémotion 2024/25:3257 yrkande 1 att Sverige bör ha en bred syn på säkerhet som tar i beaktande militära hot såväl som andra hot, exempelvis klimatförändringar, pandemier och naturkatastrofer. Motionärerna anför att vi behöver ett försvar som kan svara upp mot olika typer av hot, såväl militära som icke-militära. Hotbilden är i dag både bred och komplex.

Enligt yrkande 5 behöver Sveriges civila försvar och krisberedskap, utöver att dimensioneras för ett väpnat angrepp, dimensioneras utifrån ett förändrat klimat där efterfrågan på krishantering kan väntas öka. Enligt motionärerna saknas helt resonemang om hur Sveriges försvar bör anpassas, både för att minska verksamhetens klimatpåverkan och för att vara rustat för ett förändrat klimat i framtiden. I yrkande 6 framhålls att hotet av klimatkrisen ska mötas upp med konkreta insatser i form av åtgärder för utsläppsminskningar och åtgärder för anpassning. Enligt yrkande 7 behöver Sveriges försvar anpassas både för att minska verksamhetens klimatpåverkan och för att säkerställa funktionaliteten i ett förändrat klimat. Klimatomställningen berör hela samhället, och Försvarsmakten kan inte stå utanför denna omställning.

Vidare framhåller motionärerna att Försvarsmakten i större utsträckning behöver ta hänsyn till hur de kan bedriva sin verksamhet utan att riskera att påverka livsnödvändiga resurser såsom dricksvattenförsörjning, livsmedelsproduktion eller miljön på ett negativt sätt (yrkande 8).

Motionärerna anser även att klimatanpassning och krishantering vid klimatförändringar behöver bli en mycket mer integrerad del i Sveriges säkerhets- och försvarspolitiska bedömningar (yrkande 9).

Enligt yrkande 10 i samma motion behöver en betydligt större grad av självförsörjning av livsmedel inom landet säkras och ekosystemen skyddas så

att jordbruk, skogsbruk och fiske kan bidra till försörjningen. Motionärerna anser även att den ekologiska produktionen av livsmedel bör öka (yrkande 11). Motionärerna framhåller att ekologisk produktion som regel har en hög självförsörjningsgrad då det mesta av djurfodret och växtnäringen kommer från den egna gården eller närområdet, vilket i händelse av kris eller krig är en fördel.

Kompletterande uppgifter

Försvarsmaktens arbete med miljö och klimat

I enlighet med förordningen (2007:1266) med instruktion för Försvarsmakten ska Försvarsmakten ta miljöhänsyn i sin verksamhet i fred, med beaktande av de krav som uppgifterna enligt 1–4 §§ i myndighetsinstruktionen ställer. Inom ramen för miljöarbetet ska myndigheten bidra till att generationsmålet för miljöarbetet och de miljö kvalitetsmål som regeringen fastställt nås. Vidare ska myndigheten, utöver vad som följer av miljöbalken och i den utsträckning myndighetens resurser medger det, avhjälpa föroreningsskador. Försvarsmakten ska även till Regeringskansliet årligen redovisa myndighetens medverkan i beredningen av ärenden som rör vind- och vågkraft samt de åtgärder myndigheten har vidtagit för att bidra till att nå den nationella planeringsramen för vindkraft.

Försvarsmakten redovisar i årsredovisningen för 2023 (FM2023-9190:34) att myndighetens inriktning för hållbarhet är att miljöarbetet ska integreras i den ordinarie verksamhetsstyrningen, där det är relevant och där åtgärder ger störst effekt utan att påverka försvarsförmågan negativt. Vidare anför myndigheten att dess huvuduppgift innebär att verka fredsbevarande och krigsavhållande. Fredliga och inkluderande samhällen utgör en grundförutsättning för att Sverige ska kunna bidra till att nå de nationella miljö kvalitetsmålen, en hållbar utveckling och Agenda 2030 (inklusive de globala målen för hållbar utveckling).

Vidare redogör Försvarsmakten för de områden inom vilka åtgärder prioriterades under 2023. Dessa var

- begränsad miljöpåverkan
- anpassning till ett förändrat klimat
- miljöhänsyn vid användning av mark och vatten
- miljöhänsyn vid övningar.

Under 2023 arbetade man med att integrera miljöfrågor i den nu gällande lednings- och styrmodellen. Detta innefattade bl.a. en översyn av det systematiska miljöarbetet. Myndigheten har även arbetat med att kartlägga direkta och indirekta utsläpp av växthusgaser. Det arbetet påbörjades under 2023 och har fortlöpt under 2024.

Försvarsmaktens arbete med klimatanpassning utgår från förordningen (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete. Under 2023 påbörjades två parallella arbeten, dels integrering av klimatanpassningsarbetet

i en ny lednings- och styrmodell, dels uppdatering av metoden för klimat- och sårbarhetsanalys (KSA) samt genomförande av en ny central KSA. Under 2024 ska resultatet av den centrala analysen utgöra grunden för inriktningen av myndighetens klimatanpassningsarbete som integreras i den ordinarie styrningen.

I sin rapport Allvarstid (Ds 2023:19) redogjorde Försvarsberedningen för klimatförändringarnas roll i den globala säkerhetspolitiska utvecklingen. Försvarsberedningen konstaterade bl.a. att både omställning för minskad klimatpåverkan och anpassning för att klara påfrestningarna av ett förändrat klimat behöver vägas in i försvarsmakters uppbyggnadsarbete. Därtill framhöll Försvarsberedningen att såväl direkta som indirekta konsekvenser av klimatförändringarna påverkar det svenska totalförsvarets utformning och verksamhet. Enligt Försvarsberedningen innebär detta nya och förändrade krav på försvarsmateriel och materielförsörjning, och att samarbete och samverkan med likasinnade länder och allierade behövs för att bättre förstå och hantera säkerhetsriskerna som kommer med ett förändrat klimat.

När det gäller högfluorerade ämnen, dvs. per- och polyfluorerade alkylsubstanser (PFAS), redogör Försvarsmakten för att en del av arbetet med miljöhänsyn vid användning av mark och vatten utgjordes av hantering av förorenade områden. I årsredovisningen redogör Försvarsmakten även för hanteringen av prioriterade PFAS-föreningar vid Karlsborgs flygplats samt i Halmstad, Sätenäs, Ängelholm, Söderhamn och Tullinge. Vid årsskiftet 2023/24 avslutades det femåriga samarbetsprojektet Testbed PFAS mellan Fortifikationsverket, Försvarets materielverk, Försvarsmakten och Rise Research Institutes of Sweden. Projektet resulterade enligt Försvarsmakten i ökad kompetens inom metoder för efterbehandling av PFAS-kontaminerad jord och PFAS-kontaminerat vatten samt inom PFAS-fria släckmedel och släckmetoder.

Inom försvarssektorns miljösamarbete finns arbetsgruppen PFAS (AG PFAS) som syftar till att samordna, inrikta och prioritera försvarssektorns arbete med PFAS relaterat till släckskum. Arbetet omfattar frågor som berör

- arvet vad gäller historiska PFAS-föreningar i mark och recipienter samt hantering av befintligt innehav av PFAS-släckskum
- framtiden vad avser alternativ till PFAS-haltigt släckskum och sanering av PFAS-förorenade släcksystem.

Enligt regleringsbrevet för Försvarsmakten 2024 ska myndigheten senast den 22 februari 2025 redovisa till Regeringskansliet vilka konkreta åtgärder man har vidtagit under 2024 för att minska spridningen av högfluorerade ämnen, s.k. PFAS.

Samexistens

Totalförsvarets forskningsinstitut har på uppdrag av Försvarsmakten och Energimyndigheten tagit fram en studie med förslag på hur utbyggnaden av

vindkraften ska kunna öka samtidigt som Försvarsmaktens intressen värnas. Rapporten *Möjligheter till samexistens mellan Försvarsmaktens verksamhet och utbyggd vindkraft* (FOI-R-5293-SE) publicerades i april 2022. Dessförinnan fick Försvarsmakten i uppdrag i regleringsbrevet för budgetåret 2020 att i yttranden om våg- och vindkraftsärenden utveckla förmågan till tidig dialog och samverkan med övriga samhället samt analysera jämförbara länders och grannländers erfarenheter av fungerande samexistens mellan försvarsmakter och kraftigt utbyggd vindkraft inom samma geografiska områden. I regleringsbrevet för 2021 fick Försvarsmakten i uppdrag att fortsätta utveckla sin förmåga till tidig dialog och samverkan med relevanta aktörer i planerings- och prövningsprocessen för förnybar energiproduktion samt att redovisa förutsättningarna för s.k. villkorade tillstånd. Uppdragen redovisades under 2021 respektive 2022 (FM2022-2142:1). Av redovisningarna framgår att Försvarsmakten bedömer att det görs ett omfattande arbete inom samhällsplaneringen för att bidra till samexistens med andra samhällsintressen, bl.a. våg- och vindkraft.

Miljöprövningsutredningen behandlar i sitt betänkande *Om prövning och omprövning – en del av den gröna omställningen* (SOU 2022:33) frågor om målkonflikter. Utredningen beskriver att målkonflikter inom miljöprövningsprocessen hanteras olika beroende på om Försvarsmakten är sökande eller en remissinstans vid bevakning av Totalförsvarets riksintressen. Försvarsmaktens uppdrag ofta står i konflikt med andra allmänna intressen eftersom verksamheten ofta kan beskrivas som störande för allmänheten vad gäller t.ex. ljudutbredning. Om det finns en konflikt gentemot myndighetens verksamhet strävar Försvarsmakten efter att finna möjliga alternativa lösningar. Försvarsmaktens verksamhetsplatser är i flera fall dock utpekade av regeringen och riksdagen. Ofta förs en dialog om lokalisering av verksamheten tills det finns ett alternativ som är godtagbart för båda parter. När den sökta verksamheten står i konflikt med verksamhet som är viktig för totalförsvaret och dessutom är sekretessbelagd ser utredningen däremot att möjligheterna är begränsade.

I försvarsutskottets yttrande 2023/24:FöU2y *Regeringens klimathandlingsplan – hela vägen till nettonoll* redovisas att det enligt Försvarsmakten pågår ett aktivt arbete för att få till stånd en god dialog vid tillståndsprocesser. Försvarsmakten bedömer att möjligheterna att arbeta för samexistens är större på myndighetsnivå under planeringsprocessen än i de efterföljande tillståndsprocesserna för enskilda ansökningar.

Klimathandlingsplanen och energipolitikens långsiktiga inriktning

I december 2023 presenterade regeringen den andra klimatpolitiska handlingsplanen (skr. 2023/24:59). I skrivelsen redovisar regeringen hur det klimatpolitiska arbetet bör bedrivas under valperioden inklusive de beslutade och planerade åtgärder som regeringen avser att vidta för att förbättra förutsättningarna för hushåll och företag att fatta de beslut som krävs för att de nationella och globala klimatmålen samt Sveriges klimatåtaganden gentemot

EU ska nås. Enligt regeringen behöver en rad åtgärder vidtas för att skapa de förutsättningar som krävs för att nå nettonollutsläpp av växthusgaser senast 2045.

Regeringen bedömer i skrivelsen att åtgärder behöver vidtas som innebär att kol, olja och fossilgas fasas ut som bränsle såväl som råvara för att bidra till att nå det svenska klimatmålet om utsläppsneutralitet 2045. Regeringen framhåller att transportsektorns klimatomställning i huvudsak möjliggörs genom elektrifiering och användning av fossilfria drivmedel. Politiken ska fortsätta att främja utveckling och produktion av nya fossilfria bränslen.

För att möjliggöra en successiv utfasning av fossila bränslen i Sverige behöver även produktionen av fossilfria bränslen öka. Även i rapporten Sveriges klimatstrategi – 46 förslag för klimatomställningen i ljuset av Fit for 55 (KN2023/03828) understryker utredaren John Hassler att biobränsle kommer att spela en viktig roll i klimatomställningen, särskilt när det gäller transporter som åtminstone under en övergångstid är särskilt svåra att elektrifiera, såsom långväga väg-, sjö- och lufttransporter. I rapporten lyfts också fram att inhemsk produktion av biobränsle förutom att ge klimatnytta kan vara viktig för försörjningsberedskapen, särskilt om den baseras på inhemska råvaror, och att samma argument gäller för elektrobränslen. I rapporten föreslås därför att det skapas goda förutsättningar för en konkurrenskraftig industriell produktion av elektrobränslen i Sverige. Sammantaget bedömer regeringen att alla fossilfria energislag bör ges goda förutsättningar. Viktiga utgångspunkter är bl.a. att säkra långsiktiga och stabila spelregler för marknaden. Regeringen anser att politiken ska fortsätta att främja utveckling och produktion av nya fossilfria bränslen och avser att analysera denna fråga vidare.

I propositionen Energipolitikens långsiktiga inriktning (prop. 2023/24:105) framhåller regeringen att det framöver behövs en väl avvägd politik som tar hänsyn till både klimatmål och andra samhällsekonomiska effekter. Regeringen avser mot bakgrund av detta att arbeta för en successiv utfasning av fossil bensin och diesel. På längre sikt, och i takt med en ökad elektrifiering och att produktionen av fossilfria bränslen ökar, finns större möjligheter för en fullständig utfasning av fossil bensin och diesel.

Den 24 oktober 2024 tillsatte regeringen en utredning som ska analysera vilka styrmedel som kan utformas för att fasa ut fossila bränslen ur de sektorer som omfattas av EU:s ansvarsfördelningsförordning i den takt som krävs för att på ett kostnadseffektivt och samhällsekonomiskt effektivt sätt nå det långsiktiga klimatmålet till 2045 samt de EU-åtaganden som Sverige har på klimatområdet (dir. 2024:98). Uppdraget ska redovisas senast den 4 maj 2026.

Nationell säkerhetsstrategi

I skrivelsen Nationell säkerhetsstrategi (skr. 2023/24:163) framhåller regeringen att Sverige har goda förutsättningar att stärka samhällets robusthet och anpassning till det förändrade klimatet. Vidare framhåller regeringen att

Sveriges säkerhet påverkas av en mängd hot och risker som inte utgår från fientliga aktörer och som kan ha långtgående konsekvenser för samhället och i värsta fall påverka Sveriges nationella säkerhet. Ett exempel som lyfts fram som ett existentiellt hot mot mänskligheten är klimatförändringarna.

Utifrån nationella säkerhetsintressen, omvärldsläget och Sveriges förutsättningar framhålls i strategin att värnandet av Sveriges nationella säkerhet är regeringens viktigaste uppgift och har högsta prioritet. Sverige måste i hög takt stärka sin förmåga att förebygga och möta de olika hot och risker som beskrivs i strategin. Detta innebär att stärkandet av den nationella säkerheten i rådande läge ska tillmätas stor betydelse när avvägningar mellan olika samhällsintressen måste göras och av särskild vikt är bl.a. uppbyggnaden av totalförsvaret.

Regeringens arbete med att stärka Sveriges nationella säkerhet under perioden fram till 2030 fokuserar på tre övergripande områden, bl.a. ett motstånds- och konkurrenskraftigt Sverige. Detta område innefattar åtgärder för att bl.a. stärka samhällets motståndskraft mot alla typer av samhällsstörningar, i kris och i krig. Genom klimatanpassning är Sverige motståndskraftigt mot klimatförändringar.

Regeringen avser att i arbetet med krisberedskap anlägga ett klimatanpassningsperspektiv och verka för samordning och stärkande av arbetet med klimatanpassning och katastrofriskreducering både nationellt och internationellt. Arbetet kommer särskilt att beakta behov kopplade till försörjningsberedskap, såsom att upprätthålla vår svenska livsmedelsproduktion, vattenförsörjning och samordnad vattenförvaltning. Vidare framhåller regeringen att den svenska internationella klimatpolitiken kommer att utvecklas.

Miljö- och jordbruksutskottet har yttrat sig över strategin (yttr. 2024/25: MJU2y) och välkomnar att den har uppdaterats eftersom omvärldsläget har förändrats kraftigt sedan den förra strategin antogs. Utskottet framhåller att konsekvenserna av klimatförändringarna är ett hot mot den nationella säkerheten och välkomnar därför målbilden att vi 2030 ska vara ett motstånds- och konkurrenskraftigt Sverige. Vidare betonar utskottet behovet av att prioritera åtgärder för att säkra och stärka den svenska konkurrenskraften och försörjningsberedskapen samt för arbetet med klimatanpassning.

Budgetpropositionen för 2025

Regeringen anför i budgetpropositionen för 2025 (prop. 2024/25:1 utg.omr. 23) att arbetet med att återuppbygga det civila försvaret behöver intensifieras ytterligare i syfte att stärka den samlade förmågan inom totalförsvaret. Därför tillförs ytterligare medel för uppbyggnaden av livsmedelsberedskapen och till åtgärder för att säkerställa tillgången till dricksvatten.

Regeringen anför att en robust livsmedelsförsörjning och ökad livsmedelsproduktion i fredstid är grundförutsättningar för en fungerande livsmedelsförsörjning i höjd beredskap och ytterst krig, och ger även bättre

förutsättningar att hantera fredstida kriser bättre. För att det ska vara möjligt behövs lönsamma och konkurrenskraftiga företag, såväl i primärproduktion som i senare led, inklusive livsmedelsbutikerna, som är avgörande för att säkerställa att livsmedel når konsumenterna. Det finns även behov av att säkerställa tillgången till vissa strategiska varor, exempelvis genom lagerhållning.

För att säkerställa att hela befolkningen har tillgång till nödvändiga livsmedel i händelse av en allvarlig störning såsom fredstida kriser, höjd beredskap och ytterst krig, krävs att robustheten i livsmedelskedjan ökar på systemnivå. Arbetet inom beredskapssektorn försörjning av livsmedel och dricksvatten behöver därför övergå från kunskapshöjande och förutsättnings- skapande, till konkreta förmågehöjande åtgärder i hela livsmedelskedjan som leder till fördjupad förmågeutveckling för beredskapssektorn som helhet. I enlighet med klimatanpassningsstrategin (skr. 2023/24:97)¹ kommer regeringen att verka för att en bedömning av klimatrisker även i fortsättningen integreras i detta arbete. Därtill förstärks förvaltningsanslagen för bl.a. Livsmedelsverket, Statens jordbruksverk och Sveriges veterinärmedicinska anstalt, för att ge myndigheterna de förutsättningar som behövs för att öka sin egen förmåga som beredskapsmyndigheter.

Vidare bedömer regeringen (utg. omr. 20) att fortsatt arbete krävs för att skapa förutsättningar för ett åtgärdsinriktat, strategiskt och samhälls- ekonomiskt effektivt arbete med klimatanpassning. Arbetet med civilt försvar, krisberedskap och klimatanpassning behöver samordnas i högre grad. Ett förändrat klimat innebär ökade risker för bl.a. människors liv och hälsa, skador på bebyggelse, infrastruktur, naturmiljö och biologisk mångfald, störningar i vattenförsörjningen samt ökade kostnader och sårbarheter för näringslivet – särskilt areella näringar. Det är därför viktigt att fortlöpande förbättra arbetet med klimatanpassning i alla berörda sektorer. Regeringen avser att med utgångspunkt i klimatanpassningsstrategin och handlingsplanen skapa en bra struktur för ett kostnadseffektivt och åtgärdsinriktat arbete för att tillvarata möjligheter och skydda Sverige från negativa konsekvenser av ett förändrat klimat.

Budgetpropositionen behandlas av riksdagen under hösten 2024.

Utskottets ställningstagande

Inledningsvis vill utskottet påminna om sitt yttrande över regeringens skrivelse Nationell säkerhetsstrategi. Utskottet välkomnade en uppdaterad strategi eftersom omvärldsläget har förändrats kraftigt sedan den förra strategin presenterades. Vidare konstaterade utskottet att konsekvenserna av klimatiförändringarna utgör ett hot mot mänskligheten och ökar internationella spänningar och instabilitet samt fördjupar existerande konflikter, både i Europa och globalt. I sammanhanget vill utskottet framhålla att även totalförsvarspropositionen för 2021–2025 antogs i ett annat säkerhetsläge.

¹ Miljö- och jordbruksutskottet har behandlat regeringens skrivelse 2023/24:97 Nationell strategi och regeringens handlingsplan för klimatanpassning i betänkande 2023/24: MJU18.

Enligt utskottet är det förändrade säkerhetsläget en viktig aspekt att ta i beaktande i det framtida arbetet med totalförsvaret.

Mot bakgrund av detta och Natomedlemskapet anser utskottet i likhet med regeringen att Sverige står inför ett epokgörande totalförvarsbeslut. Det kommer att krävas stora satsningar framöver för att bygga upp totalförsvaret, och utskottet välkomnar därför de satsningar som regeringen föreslår i totalförvarspropositionen för 2025–2030 och budgetpropositionen för 2025.

Utskottet anser att det övergripande mål för totalförsvaret liksom det nya mål för det civila försvaret som regeringen har föreslagit är väl avvägda. Ett civilt försvar som är motståndskraftigt mot samhällsstörningar och som kan hantera konsekvenserna av ett väpnat angrepp är en grundläggande del i ett totalförsvaret. Utskottet anser i likhet med regeringen att det civila försvaret ska ha förmågan att bl.a. säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna, vilket förutsätter att t.ex. livsmedelsförsörjningen tryggas. Utskottet håller med om att en välfungerande och robust livsmedelsförsörjning är avgörande för samhällets motståndskraft och för totalförsvarets funktion.

Utskottet noterar Försvarsberedningens bedömningar när det gäller inriktning och behov av uppbyggnad av beredskapen hos aktörer inom sektorn livsmedelsförsörjning. Det är positivt att det arbete som pågår med att stärka livsmedelsberedskapen är i linje med dessa bedömningar. Utskottet anser även att regeringens prioritering att börja med att satsa på en robust primärproduktion, inom både lantbruks- och fiskerinäringarna, är en rimlig prioritering då det tryggar förmågan till försörjning med svensk mat. Utskottet noterar att betänkandet Livsmedelsberedskap för en ny tid (SOU 2024:8), som innehåller förslag och bedömningar om bl.a. beredskapslagring, främjande av inhemsk produktion av insatsvaror och investeringsstöd samt ett mål för livsmedelsberedskap, bereds inom Regeringskansliet. Mot bakgrund av det arbete som pågår med att trygga livsmedelsförsörjningen välkomnar utskottet de satsningar regeringen föreslår i budgetpropositionen för beredskapssektorn försörjning av livsmedel och dricksvatten.

Utskottet vill framhålla att säkerhetspolitiken har en viktig roll i den internationella klimatomställningen och vice versa, och delar regeringens syn att klimatrelaterade säkerhetsrisker bör beaktas och motverkas. Utskottet noterar regeringens bedömning att arbetet med civilt försvar, krisberedskap och klimatanpassning behöver samordnas i högre grad och välkomnar därför att regeringen i arbetet med krisberedskap avser att anlägga ett klimatanpassningsperspektiv och verka för samordning och stärkande av arbetet med klimatanpassning och katastrofriskreducering både nationellt och internationellt. I sammanhanget vill utskottet också särskilt framhålla de åtgärder regeringen avser att vidta på nationell och internationell nivå som handlar om att motverka klimatförändringar samt begränsa och minska utsläpp.

Utskottet konstaterar att Försvarsmakten bedriver ett arbete med att utveckla och integrera miljöhänsyn i verksamheten i fredstid där det är relevant och där åtgärder ger störst effekt. Utskottet välkomnar de framsteg som gjorts och det arbete som pågår när det gäller sanering av förorenade

områden. Utskottet understryker vikten av att lärdomar och kompetens från samarbetsprojektet Testbed PFAS förvaltas och leder till fortsatta saneringsåtgärder i PFAS-kontaminerade områden och till utveckling av PFAS-fria släckmedel och släckmetoder. Utskottet vill även framhålla det arbete som görs inom försvarssektorns miljösamarbete med att samordna, inrikta och prioritera försvarssektorns arbete med PFAS relaterat till släckskum.

Utskottet konstaterar att Försvarsmakten på grund av det försämrade säkerhetspolitiska läget har behov av att bedriva sin verksamhet i ökad omfattning. En förutsättning för det militära försvarets verksamhet är tillgång till mark och lokaler för utbildning och övning. Utskottet konstaterar att Försvarsmaktens verksamhet kan medföra vissa risker för miljön men noterar samtidigt att verksamheten begränsas av omfattningen i befintliga miljö-tillståndsbeslut samt tillsynsbeslut för miljöfarlig verksamhet. Mot denna bakgrund anser utskottet att dessa risker är acceptabla. Utskottet vill i sammanhanget framhålla vikten av att totalförsvaret fortsätter att arbeta med att minska verksamhetens miljö- och klimatpåverkan.

Utskottet ser positivt på det arbete som pågår med att underlätta samexistensen mellan totalförvarsintresset och andra intressen, samt att Försvarsmakten aktivt strävar efter dialog i dessa frågor. Utskottet vill understryka vikten av att detta arbete fortsätter och att metoderna utvecklas vidare. Utskottet noterar även att Försvarsmakten ska redovisa de åtgärder myndigheten vidtagit för att bidra till att nå den nationella ramen för vindkraft.

Vidare konstaterar utskottet att den militära upprustningen är en komplex uppgift som aktualiserar avvägningar i förhållande till andra samhällsintressen. I likhet med regeringen anser utskottet att de behov som gör upprustningen nödvändig medför att verksamhet av vikt för totalförsvaret ska tillmätas stor betydelse när sådana avvägningar görs. Utskottet konstaterar även att det följer av 3 kap. 10 § första stycket miljöbalken att totalförsvaret och försvarsintresset ska ges företräde i avvägningen mellan oförenliga riksintressen.

I fråga om innehållet i Försvarsmaktens regleringsbrev utgår utskottet från att regeringen utfärdar regleringsbreven på det sätt som den anser är lämpligt med utgångspunkt i de skyldigheter som följer av klimatlagen.

När det gäller utfasning av fossil olja och gas konstaterar utskottet att regeringen avser att arbeta för en successiv utfasning av fossil bensin och diesel. Utskottet välkomnar en politik som ska främja utveckling och produktion av nya fossilfria bränslen. I likhet med regeringen anser utskottet att inhemsk produktion av biobränslen kan vara viktig för försörjningsberedskapen, särskilt om den baseras på inhemska råvaror. Vidare noterar utskottet att regeringen tillsatt en utredning som ska se över olika styrmedel för att bidra till en utfasning av fossila bränslen och att nå Sveriges klimatåtaganden i EU.

Med hänvisning till detta anser utskottet att försvarsutskottet bör föreslå att riksdagen bifaller propositionen och avslår motionerna 2024/25:3247 (V) yrkandena 16–21 och 2024/25:3257 (MP) yrkandena 1 och 5–11.

Stockholm den 14 november 2024

På miljö- och jordbruksutskottets vägnar

Emma Nohrén

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Emma Nohrén (MP), Kjell-Arne Ottosson (KD), Martin Kinnunen (SD), Anna-Caren Säterberg (S), John Widegren (M), Joakim Järrebring (S), Staffan Eklöf (SD), Malin Larsson (S), Helena Storckenfeldt (M), Mattias Eriksson Falk (SD), Jytte Guteland (S), Victoria Tiblom (SD), Elin Nilsson (L), Joanna Lewerentz (M), Sofia Skönnbrink (S), Andrea Andersson Tay (V) och Anders Karlsson (C).

Avvikande meningar

1. Totalförsvaret 2025–2030 (V)

Andrea Andersson Tay (V) anför:

I dag används stora delar av Norrbotten som övnings- och testområde, både för svensk och för utländsk militär. Sveriges medverkan i ett antal internationella militära samarbeten på EU- och Natonivå innebär en rad åtaganden och innefattar inte sällan gemensamma övningar.

Jag ser med oro på hur stora delar av Norrbotten görs om till ett militärt övningsfält. En ökad övningsverksamhet, oavsett om den sker tillsammans med Nato eller inom Pesco eller andra konstellationer inom EU, riskerar att få negativa konsekvenser såväl för människor och miljö som för viktig näringsverksamhet i området. Övningsfältet North European Aerospace Test Range (Neat) inkluderar både Esrange Space Center utanför Kiruna och Vidssel Test Range i Älvsbyn och utgör därmed Europas största militära övningsområde över land. Övningsfältet har utvecklats till en allt viktigare arena för Natos tester av bombflygplan, drönare, missiler och andra vapentyper. Mitt parti har kraftigt motsatt sig denna utveckling. På sikt vill jag avveckla Vidssel Test Range som militärt testområde. Regeringen bör därför ge Forsvarsmakten i uppdrag att återkomma med en plan på hur Vidssel Test Range kan avskaffas som militärt testområde.

Klimatkrisen är ett av våra största säkerhetspolitiska hot. Men regeringen har genomgående visat ett starkt ointresse för att lösa de omfattande klimatproblemen och för att Sverige ska uppnå målen i Parisavtalet. Tvärtom har man inlett en drakonisk nedskärningspolitik på miljöområdet och sjösat åtgärder som drastiskt ökar Sveriges utsläpp. Jag och mitt parti noterar den skillnad i retorik som finns mellan den nationella säkerhetsstrategin och totalförvarspropositionen, där den förra har en mycket tydligare beskrivning av klimatkrisen som ett hot mot vår säkerhet.

Klimatkrisen syns såväl i Sverige som i andra delar av världen. Torka, översvämningar och extrema väderhändelser utgör dels direkta hot och kan dels vara en bidragande faktor och orsak till krig och konflikter. Inte minst visar de återkommande värmeböljorna samt förödande bränder och översvämningar tydligt på behovet av en effektiv krisberedskap på hemmaplan. Vi vet att vi som lever i den rika delen av världen kommer att påverkas allt kraftigare i framtiden och vi ser att denna utveckling redan är ett stort hot mot befolkningen i många utvecklingsländer. Klimatkrisens effekter spär på ojämlikheten i världen. Det är viktigt att ett brett säkerhetspolitiskt arbetssätt även inkluderar åtgärder för att bygga ett långsiktigt hållbart samhälle, socialt och ekonomiskt såväl som ekologiskt.

Klimatomställningen kräver utfasning av fossil olja och gas. Genom att minska vårt fossilberoende minskar vi också beroendet av import från många

av världens diktaturer. En stor del av den ryska ekonomin består av inkomster från fossila bränslen som olja och gas. Energiomställning blir på så sätt också ett sätt att stärka säkerheten i vårt eget närområde. Jag anser att Sverige ska fasa ut sitt beroende av fossil olja och gas i syfte att stärka Sveriges säkerhet.

För att ställa om till en mer hållbar riktning krävs att alla delar av samhället och alla invånare tar gemensamt ansvar och arbetar tillsammans i en mer hållbar riktning. Myndigheter, företag, offentliga verksamheter och organisationer måste bidra på sitt sätt, så även Försvarsmakten. Medlemskapet i Nato får inte innebära en ökad belastning på klimat och miljö utöver vad det svenska försvaret redan genererar. Jag och mitt parti är mycket kritiska till att det nu finns planer på att ge Försvarsmakten ännu fler undantag och gräddfiler för att undvika de krav på miljöarbete som gäller för andra verksamheter. Det är viktigt att även Försvarsmaktens miljöfarliga verksamhet kontrolleras för att risker och skador på mark, vatten och luft ska kunna begränsas.

Jag och mitt parti har i upprepade sammanhang lyft fram att klimatkrisen borde uppta en större plats i Sveriges planering för krisberedskap. Det är centralt att ett brett säkerhetspolitiskt arbetssätt även inkluderar åtgärder för att bygga ett långsiktigt hållbart samhälle, socialt och ekonomiskt såväl som ekologiskt. Det är inte Försvarsmaktens uppgift att leda en sådan förändring. Däremot är det väsentligt att Försvarsmakten bidrar till ett mer hållbart samhälle genom att dess verksamhet inte utgör ett hinder för den samhällsomställning som behövs.

Försvarsmakten ska värna rikets säkerhet. En god operativ förmåga med bra förutsättningar för övningsverksamhet i olika delar av landet är avgörande för Sveriges resistens. På samma gång är det helt nödvändigt att viktiga miljö- och klimatåtgärder kan komma till stånd, inte minst ur ett säkerhetspolitiskt perspektiv. Eventuella motsättningar mellan olika intressen måste lösas och det är en angelägen uppgift för riksdagen och regeringen att se till att så är möjligt. För vidare läsning se Vänsterpartiets motion Försvarsmakten, klimat och miljö (2022/23:247).

Utfärdandet av och innehållet i myndigheternas regleringsbrev är mycket viktiga för att myndigheterna ska kunna uppfylla de mål som riksdagen och regeringen har ställt upp. En viktig åtgärd i detta sammanhang är därför att myndigheterna får tydliga instruktioner i syfte att eliminera målkonflikter, underlätta avvägningar samt styra besluten mot att undanröja hinder och skapa förutsättningar för att nå klimatlagens mål. Jag anser därför att regeringen i Försvarsmaktens regleringsbrev bör ge myndigheten nya instruktioner som går i linje med klimatlagen och det klimatpolitiska ramverket.

I samhällets utveckling uppstår ofta konflikter mellan olika intressen. Totalförsvarets verksamhet är väldigt viktig, men det är samtidigt väldigt viktigt att vi vårdar och värnar vår natur och miljö. Vi måste kunna bygga ut vind- och solkraft, utveckla friluftslivet, bygga bostäder samt värna åkermark och renbetesområden – samtidigt som det militära försvaret kan öva. Jag och mitt parti menar att Försvarsmaktens intressen bör kunna vägas mot andra samhällsintressen på ett mer jämlikt vis utifrån bedömningar om samhällets

bästa vid varje enskilt tillfälle. Lagstiftningen bör ses över i syfte att ge utrymme för att totalförsvarets och därmed Försvarsmaktens riksintresse i högre utsträckning ska kunna viktas mot andra samhällsintressen.

Försvarsmakten har i många avseenden ett genomgripande miljöarbete. Samtidigt förekommer negativa klimat- och miljöeffekter som behöver minska. Militär verksamhet sliter på både klimat och miljö. Därför måste Försvarsmakten i den utsträckning det är möjligt arbeta för att minska sin klimat- och miljöpåverkan och ta ansvar de gånger man orsakat uppenbara skador. Ett aktuellt exempel är hur Försvarsmaktens utsläpp av PFAS i dricksvattnet i Kallinge i Blekinge under många år har orsakat förgiftning och sjukdomar hos många av de boende. I december 2023 kom en dom från Högsta domstolen som ger de drabbade rätt till skadestånd. Det är av största betydelse att denna dom följs och att de drabbade får den vård de behöver. Rapporter har nyligen visat att PFAS fortsätter läcka ut i grundvattnet i Kallinge, vilket såklart är en katastrof. Även i Uppsala har Försvarsmakten bedömts orsaka utsläpp av PFAS, och i Karlsborg måste saneringar av PFAS göras innan marken på flygplatsen dräneras. Jag anser att Försvarsmakten måste ta sitt ansvar och skyndsamt sanera de områden i vilka de orsakat utsläpp av PFAS, för att förhindra spridning till vattnet och förgiftning av boende i området.

Försvarsmakten måste bidra till hela samhällets omställning. Försvarsmakten har i dag tyvärr stora möjligheter att påverka utbyggnaden av förnybar energi genom att sätta stopp för nya vindkraftverk.

Trots att det finns en stor potential för havsbaserad vindkraft i Sverige har byggandet ännu inte tagit fart. Hittills har de havsbaserade vindkraftsparkerna främst lokaliserats till den södra delen av landet. Förutom de uppenbara klimatvinsterna ger havsbaserad vindkraft dessutom fler jobb i Sverige, eftersom mycket arbete måste utföras på plats. En utbyggd havsbaserad vindkraft i södra Sverige skulle också minska belastningen på överföringskapaciteten från de norra till de södra delarna av landet.

Jag menar att det måste vara fullt möjligt att både bygga ut vindkraften, inte minst den havsbaserade, där förutsättningarna är som bäst och samtidigt ge Försvarsmakten rimliga förutsättningar för övningsverksamhet. När sådana här knutar uppstår där en myndighet helt kan sätta stopp för en viktig utbyggnad av förnybar energi måste regeringen ta ansvar för att hitta en framåtsyftande lösning.

Totalförsvarets forskningsinstitut gav 2022 ut rapporten *Möjligheter till samexistens mellan Försvarsmaktens verksamhet och utbyggd vindkraft*. Rapportförfattarna bedömer att det finns goda möjligheter till att öka samexistensen, men att det kommer att kräva ansträngningar både från Försvarsmakten och från andra aktörer. Hittills har dialogen mellan Försvarsmakten och involverade parter inte varit tillräcklig. Företag och intressegrupper som vill arbeta för utbyggd vindkraft till havs uttrycker stor frustration över den bristande dialogen. Det är av mycket stor betydelse att arbetet går framåt och att Försvarsmakten på ett tydligare sätt ser sin roll i energiomställningen och de möjligheter som den kan ge även för det svenska totalförsvaret. En möjlig

modell kan vara att Energimyndigheten ges i uppdrag att peka ut lämpliga områden för utbyggnad, vilket skulle ge en förenklad process där vindkraftsbolagen redan från början vet var de kommer att kunna bygga, samtidigt som Försvarsmakten tidigt får vara med och påverka vilka områden som är aktuella. Det ska vara möjligt att både bygga ut den havsbaserade vindkraften där förutsättningarna är som bäst och samtidigt tillgodose totalförsvarets behov.

Jag anser därför att Försvarsmaktens uppdrag i regleringsbrevet för 2023 bör kompletteras med ett fristående uppdrag att ta fram vägledningar om hur verksamheter som bidrar till klimatomställningen kan samexistera med försvarets verksamheter utan att påtagligt motverka totalförsvarets intressen.

Därmed anser jag att försvarsutskottet bör tillstyrka motion 2024/25:3247 (V) yrkandena 16–21.

2. Totalförsvaret 2025–2030 (MP)

Emma Nohrén (MP) anför:

Försvarsberedningen konstaterade att ”totalförsvaret ska ha en sådan styrka, sammansättning, ledning, beredskap och uthållighet att det kan verka krigsavhållande och därmed förebyggande och fredsbevarande. Samhällets grundläggande robusthet och dess förmåga att motstå fredstida kriser bidrar till den krigsavhållande effekten.” Regeringen formulerar totalförsvaret som en ”verksamhet som behövs för att förbereda Sverige för krig”. Vi beklagar denna tyngdpunktsförskjutning. Försvarsberedningen hade ett bredare angreppssätt, vilket jag önskar att regeringen hade tagit i beaktande i propositionen.

Jag och mitt parti anser att vi behöver ett försvar som kan svara upp mot olika typer av hot, i värsta fall på samma gång. Försvaret måste skalas upp för att hantera krigets krav, men vi måste också öka Sveriges förmåga att möta kriser, hot och antagonistiska handlingar som inte är ett väpnat angrepp. Hotbilden är i dag både bred och komplex. Såväl militära hot som icke-militära hot existerar parallellt. Vi behöver ha en beredskap för att möta både de militära hoten och andra hot, såsom klimatförändringar, naturkatastrofer, pandemier och cyberangrepp.

Regeringen konstaterar att klimatförändringarna utgör ett hot i sig. Klimat-hotet lyfts fram i omvärldsbevakningen i propositionen, men utan att mötas upp med konkreta insatser. Klimatet är och förblir en ödesfråga av existentiell karaktär, vilket regeringen uttrycker i sin nationella säkerhetsstrategi. Trots att denna strategi lämnats till riksdagen i närtid uttrycker sig regeringen inte lika skarpt om klimatkrisen i totalförsvarspropositionen. Det är tydligt att regeringen inte fullt ut har tagit till sig omfattningen av och allvaret i klimathotet, vilket inte minst visar sig i att regeringen inte förmår eller vill möta det med vare sig utsläppsminskningar eller åtgärder för anpassning.

I propositionen saknas helt resonemang om hur Sveriges försvar bör anpassas – både för att minska verksamhetens klimatpåverkan och för att vara

rustat för ett förändrat klimat i framtiden. Sveriges civila försvar och krisberedskap behöver dessutom dimensioneras utifrån ett förändrat klimat där efterfrågan på krishantering kan väntas öka.

Klimatomställningen berör hela samhället, och Försvarsmakten kan inte stå utanför denna omställning. Det handlar dels om att försvaret ska bidra till minskade utsläpp och kunna fungera i ett samhälle som har ställt om, dels om att säkerställa funktionaliteten i ett förändrat klimat.

För att bli kvitt vårt beroende av fossila bränslen behöver vi satsa riktigt stort på förnybar energi och elektrifiera stora delar av våra samhällen. Därför krävs det planering för att exempelvis Försvarsmaktens fordon ska kunna fungera som en del av totalförsvaret i framtidens energi- och bränslesystem som baseras på el och förnybara bränslen.

Att totalförsvaret behöver växa och att Försvarsmaktens olika verksamheter behöver utökas får inte ske på ett sätt som hotar dricksvattenförsörjning, livsmedelsproduktion eller miljön. Mitt parti menar att Försvarsmakten i större utsträckning behöver ta hänsyn till hur de kan bedriva sin verksamhet utan att riskera att påverka livsnödvändiga resurser och värden på ett negativt sätt. Försvaret får inte hota det vi behöver skydda.

Klimatförändringarna pågår nu. Sverige som land behöver bli mer motståndskraftigt. Jag menar att klimatanpassning och krishantering vid klimatförändringar behöver bli en mycket mer integrerad del i Sveriges säkerhets- och försvarspolitiska bedömningar. Jag önskar att detta hade lyfts fram tydligare i försvarspropositionen.

För att öka Sveriges försörjningsförmåga är det avgörande att säkra en betydligt högre grad av självförsörjning av livsmedel inom landet. Svenskt jordbruk måste fungera utan import av drivmedel och andra insatsvaror. Ett ekologiskt jordbruk bedrivs utan konstgödsel och växtskyddsmedel i form av kemiska bekämpningsmedel. Därmed är ekologiskt lantbruk mer robust i förhållande till konventionellt jordbruk när det gäller beroende av dessa insatsvaror. Sverige har ingen egen produktion av konstgödsel utan importerar all konstgödsel som används. Ryssland är ett av världens största producentländer när det kommer till konstgödsel. År 2021 kom 22 procent av den svenska importen av konstgödseln från Ryssland och Belarus. Efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina har både tillgången och priset på konstgödsel påverkats avsevärt.

Ekologisk produktion har som regel en hög självförsörjningsgrad. Det mesta av djurfodret och växtnäringen kommer från den egna gården eller närområdet, vilket i händelse av kris eller krig är en fördel. Ekologisk produktion bidrar också till en ökad biologisk mångfald. Ekosystemens skydd behöver förstärkas kraftigt; både hav, skog och jordbruksmark behöver ökat skydd så att inte ekosystemtjänsterna kollapsar och försörjningsförmågan urholkas.

Därmed anser jag att försvarsutskottet bör tillstyrka motion 2024/25:3257 (MP) yrkandena 1 och 5–11.

Särskilda yttranden

1. Totalförsvaret 2025–2030 (S)

Anna-Caren Säterberg (S), Joakim Järrebring (S), Malin Larsson (S), Jytte Guteland (S) och Sofia Skönnbrink (S) anför:

Vi står bakom utskottets ställningstagande i de delar som berör utskottets beredningsområde när det gäller totalförsvaret. I detta särskilda yttrande vill vi utveckla vårt ställningstagande när det gäller olika aspekter att ta i beaktande i det framtida totalförvarsarbetet.

Med det allvarliga säkerhetspolitiska läge vi nu befinner oss i måste vi garantera en robust livsmedelsförsörjning. Alla svenskar ska ha enkel tillgång till svenskproducerad mat. Detta stärker inte bara vår nationella säkerhet utan genererar också jobb och innovation samt bidrar positivt till klimatet.

Det svenska jordbruket spelar en central roll, inte bara för att producera kvalitativ och näringsrik mat, utan även för att upprätthålla arbetsmöjligheter och skapa öppna landskap i hela landet. Dess betydelse har blivit än tydligare mot bakgrund av de gröna näringarnas roll i klimatomställningen och Sveriges behov av att säkra livsmedelsförsörjningen. Vi ser därför ett uppenbart behov av att stärka jordbruket. Genom att vidta en rad kraftfulla åtgärder kan vi uppnå ett konkurrenskraftigt och klimatvänligt jordbruk för en trygg framtid.

Den gemensamma jordbrukspolitiken inom EU spelar en viktig roll i Sveriges jordbruksarbete. EU:s jordbrukspolitik har till uppgift att stödja jordbruket och främja utvecklingen på landsbygden. Med en gemensam budget, förutsägbara regler och en sammanhållen struktur skapar den goda förutsättningar till ett konkurrenskraftigt, klimatvänligt och hållbart jordbruk såväl i Sverige som i övriga EU. Därigenom bidrar den också till vår försörjningsförmåga.

Under de senaste åren har behovet av att stärka den svenska försörjningsförmågan blivit särskilt tydligt. Med klimatförändringar, coronapandemin och Rysslands invasion av Ukraina har lantbrukets stora importberoende av insatsvaror skapat otrygghet i hela livsmedelskedjan. Samtidigt minskar antalet lantbrukare i Sverige och lönsamheten är fortsatt låg. Det är tydligt att den nuvarande utformningen av livsmedelsstrategin inte är rustad för dagens förutsättningar. Strategin behöver uppdateras. Mot denna bakgrund välkomnar vi regeringens meddelande om att uppdatera livsmedelsstrategin. Vi vill dock betona att livsmedelsstrategin behöver uppdateras utifrån en längre tidshorisont med satsningar på nya områden som verkligen adresserar jordbruks- och livsmedelssektorns behov.

Det oroliga geopolitiska klimatet, markerat av såväl den globala pandemin som Rysslands invasion av Ukraina, har skärpt behovet av en solid och pålitlig livsmedels- och dricksvattenberedskap inom våra landsgränser. Vi prioriterar att Sverige ska ha den kapacitet och beredskap som krävs för att möta eventuella kriser på detta område. Men Sveriges försörjningsförmåga är i dag

otillräcklig, inte minst i norra Sverige. Endast hälften av den mat vi äter i dag är producerad på hemmaplan. Det behöver vi ändra på. Vi vill utreda vilka möjligheter som finns att stärka försörjningsförmågan i hela landet.

Vi ser positivt på möjligheterna att öka Sveriges beredskap genom exempelvis beredskapslager, inte bara för livsmedel utan även för insatsvaror, vattenreningsutrustning och andra essentiella resurser. I händelse av kris eller krig är det avgörande att vi har en säker tillförsel av nödvändiga tillgångar.

Utredningen om en ny livsmedelsberedskap redovisade i januari 2024 betänkandet Livsmedelsberedskap för en ny tid (SOU 2024:8). Betänkandet innehåller förslag och bedömningar om bl.a. egenberedskap, kommuners ansvar, beredskapslagring, främjande av inhemsk produktion av insatsvaror och investeringsstöd. I betänkandet föreslås också ett mål för livsmedelsberedskap. Vi noterar att betänkandet fortfarande bereds inom Regeringskansliet och vi anser att det är dags för regeringen att ta detta arbete vidare.

Livsmedelsförsörjningen i norra Sverige är i dag otillräcklig. Livsmedelsverket har till och med larmat om att boende i norra Sverige kan behöva evakueras vid en eventuell kris. Det är helt oacceptabelt. För att stärka jordbruket i norr och samtidigt bidra till en fungerande beredskap anser vi att stödet till mjölkbönder i norra Sverige bör tillföras 60 miljoner kronor mer än vad regeringen föreslår i budgetpropositionen för 2025.

Sverige behöver även investera i modernisering och expansion av vår dricksvatteninfrastruktur för att möta framtida utmaningar och befolkningsökning. Genom samarbete med branschorganisationer, myndigheter och forskningsinstitut vill vi också förbättra kunskapen om livsmedelssäkerhet och dricksvattenberedskap hos både producenter och konsumenter. Vi anser därför att åtgärder för beredskap inom livsmedels- och dricksvattenområdet bör tillföras 10 miljoner kronor mer än vad regeringen föreslår i budgetpropositionen för 2025.

Vi står även inför en rad utmaningar relaterade till vår dricksvattenförsörjning. Klimatkrisen väntas öka risken för förorenat dricksvatten. För oss är det av största vikt att trygga en säker dricksvattenförsörjning. Vi har åstadkommit viktiga framsteg i EU när det kommer till vattenfrågorna. Ett exempel är EU:s ramdirektiv för vatten. Nu måste Sverige leva upp till dessa krav på god ekologisk och kemisk status i våra vattenmiljöer. Vi anser också att dricksvattnet och våra dricksvattentäkter måste få ett starkare lagligt skydd.

Klimatförändringarna medför konsekvenser för säkerhetsläget, både globalt och nationellt. Värmeböljor, skyfall och andra oväntade händelser har påmint oss om klimatets alltmer påtagliga påverkan på vår vardag. Vi har sett hur vädret kan ställa till det – översvämningar som skapar kaos, bränder som hotar och snabba temperaturväxlingar som rubbar vår vardag. Ras, skred, erosion och översvämningar förväntas bli vanligare till följd av mer extremväder och i synnerhet fler kraftiga skyfall.

Sverige har hittills haft svårt att ta höjd för de risker och kostnader som det förändrade klimatet för med sig. Det hjälper inte att regeringens och Sverigedemokraternas budget ökar utsläppen av växthusgaser de kommande

åren och dessutom dragit ned på MSB:s och länsstyrelsernas resurser för klimatanpassning. Det är en farlig politik för Sverige som kommer att bli dyr för de svenska hushållen framöver. För att säkerställa ett tryggt och välfungerande samhälle behöver staten höja sin beredskap genom att prioritera åtgärder för klimatanpassning. Dessa åtgärder ersätter inte utsläppsminskningar utan fungerar som kompletterande insatser för att hantera de oundvikliga effekterna av klimatförändringarna. Vi anser därför att anslaget för arbetet med klimatanpassning bör ökas med 100 miljoner kronor jämfört med regeringens förslag i budgetpropositionen för 2025.

Sverige ska ha högt satta miljömål för industriell verksamhet med välfungerande samråd med berörda intressen. Däremot är det besvärande att tillståndsprocesserna inte sällan är tidsutdragna och svårförutsägbara. Reformering av ramverken i form av lagstiftning och regelverk är en viktig del för att Sverige ska få bättre fungerande tillståndsprocesser och därmed underlätta för ny industrialisering och förverkligandet av klimatomställningen.

Något som vi bedömer som centralt för att effektivisera tillståndsprocesserna är Miljöprövningsutredningens förslag om att ändringstillstånd blir huvudregel så att fler verksamheter kan ändra sina tillstånd på ett lättare sätt. I dag är det en lämplighetsfråga i vilka fall ett ändringstillstånd ska kunna meddelas. Lämplighetsbedömningen är resurskrävande och i de flesta fall medges inte ändringstillstånd. I förlängningen kan detta innebära att de önskade effektiviseringarna av tillståndsprocesserna uteblir, med uteblivna eller försenade investeringar som följd. Trots detta föreslår regeringen att huvudregeln även i fortsättningen ska vara att myndigheterna bedömer lämpligheten. Därmed menar vi att samma restriktiva tolkning som görs i dag kommer att fortsätta att tillämpas. Vi menar i stället att genom att Miljöprövningsutredningen har berett frågan om ändringstillstånd så finns det tillräckligt underlag för ett regeringsförslag i enlighet med utredningens förslag.

Socialdemokraterna vill bygga upp en stark inhemsk biodrivmedelsindustri. Genom att skapa en ren, grön energi på hemmaplan kan vi kombinera sänkta utsläpp med riktiga jobb, ekonomisk tillväxt och stabilitet i drivmedelspriserna. Därför föreslår vi en ny modell för inblandning av biodrivmedel – Sverigebränslet.

Vi föreslår en stabil basinblandning av biodrivmedel som ligger fastlagd över tid och som förutsägbart och stabilt ökar. Från 2024 ska nivån på basinblandningen ligga på 19,3 procent för diesel och 7,8 procent för bensin. För att hålla priserna stabila vill vi att en del av Sverigebränslet ska vara en s.k. tilläggsinblandning som kan variera mer över tid och utifrån prisbilden. Därmed kan vi öka eller minska tilläggsinblandningen beroende på omvärldsläget.

Utöver detta föreslår vi att Sverige går över från den europeiska dieselstandarderna MK1 till MK3 som kan hantera större inblandning av biobränsle och ger drivmedelsbolagen större utbud av leverantörer. Det skulle möjliggöra att drivmedel som säljs i Sverige i större utsträckning kan inhandlas på en

européisk marknad och vice versa, vilket kan ha en prisdämpande effekt. Vi anser även att Sverige måste verka för att möjliggöra en differentiering av skatten på hållbara biodrivmedel och fossila drivmedel på EU-nivå då det är en principiellt viktig fråga att klimatsmarta bränslen inte beskattas på samma sätt som fossila bränslen. Regeringen bör fortsätta Sveriges påverkansarbete mot EU för att biodrivmedel ska gynnas framför fossila drivmedel även efter 2026. Genom att stimulera den inhemska produktionen av biodrivmedel kan vi sänka utsläppen och samtidigt stärka Sverige som land.

2. Totalförsvaret 2025–2030 (C)

Anders Karlsson (C) anför:

Jag står bakom utskottets ställningstagande i de delar som berör utskottets beredningsområde när det gäller totalförsvaret. I detta särskilda yttrande vill jag utveckla mitt ställningstagande när det gäller olika aspekter att ta i beaktande i det framtida totalförvarsarbetet.

Drömmen om ”den eviga freden” efter kalla kriget har medfört decennier av sänkta ambitioner för såväl Försvarsmakten som landets egna självförsörjning av mat. När det gäller försvaret har Sverige vaknat och det är bra. Nu behöver samma resa göras när det gäller maten – inte minst eftersom det är en oerhört viktig del av Sveriges försvarsförmåga.

Trots det har svensk livsmedelsproduktion under de senaste åren kraftigt minskat. Bara sedan 1980-talet har över 9 000 jordbruksföretag lagts ned och mängden brukad åkermark har minskat. Detta gör oss sårbara, särskilt i tider av kris och – om olyckan skulle vara framme – krig. Av den anledningen måste konkurrenskraften för den svenska livsmedelsproduktionen stärkas; annars kommer än fler jordbrukare att tvingas lägga ned sin verksamhet.

Sedan 1995 har böndernas andel av varje matkrona i butik i praktiken halverats. I dag går ca 10 öre av varje krona till bonden. Följden är fler olönsamma jordbruk, mer centraliserad stordrift och ett ökat beroende av import och fungerande leveranskedjor. Varannan tugga mat måste i dag importeras. Det är en synnerligen dålig situation vid en större kris eller i värsta fall krig. Där är beredskapen helt enkelt för svag.

Att lasta skatter och avgifter på bonden, slakteriet, transportererna, livsmedelsförädlare och andra aktörer i flera led pumpar systematiskt upp kostnaden för slutprodukten i butik. Det sänker konkurrenskraften för svenska jordbruk på ett sätt som bromsar vad som skulle kunna vara en betydligt mer välmående landsbygdsnäring. Därför vill jag och mitt parti se ett spårbyte. Livsmedelskedjans främsta syfte kan inte vara att leverera skatter och avgifter till det offentliga, utan den behöver fylla en viktigare funktion.

Om vi gör jordbruket och livsmedelsproduktionen mer lönsamt så kommer vi att kunna få mer konkurrenskraftig svensk mat, fler småskaliga producenter och därmed också en högre beredskap genom decentraliserad produktion.

Inhemska produktion av biodrivmedel är också en viktig del av vår försvarsberedskap. När krisen kommer går det inte att förlita sig på långa

transporter av fossila bränslen från andra delar av världen. Det här är en viktig anledning till att försvaret behöver tillgång till olika typer av just biobränslen som framställs i Sverige – även här med utgångspunkten i jord- och skogsbruket.

Sverige är i dag totalt beroende av omvärlden för sin import av råolja, inte minst från Ryssland. En stor del av den globala råoljeproduktionen sker också i oroliga och instabila områden i världen. Detta sammantaget med att användningen av fossil energi är skadlig för klimatet gör att skälen är många, och goda, att minska användandet och importen av fossil energi till förmån för förnybara och närproducerade energikällor. Vi vill ge ansvarig myndighet i uppdrag att beakta ett eventuellt behov av att inkludera etanol och biogas i beredskapslagringen av drivmedel.

Vi har goda resurser att möta en större del av efterfrågan med en högre andel inhemsk produktion. En ökad inhemsk produktion av biodrivmedel innebär en ökad försörjningstrygghet men skapar också utökat företagande och fler arbetstillfällen inom de gröna näringarna. Dessutom produceras biodrivmedel mest effektivt i bioraffinaderier där andra produkter samproduceras, vilket gynnar innovation, teknikutveckling och svensk ekonomi.

Hela samhället påverkas av det förändrade klimatet. Under lång tid har det blivit tydligt för alla och envar att vårt moderna samhälle är sårbart för konsekvenserna av ett allt varmare klimat med enorma skogsbränder, skyfall, smältande isar och värmeböljor som följd. Det går inte att värja sig mot bilderna från sommarens bränder och översvämningar i bl.a. Sverige, Grekland, Spanien Kanada och USA. Det räcker inte längre med att bara minska utsläppen och bromsa den globala upphettningen – vi måste också anpassa våra samhällen efter det förändrade klimatet.

Det innebär att vi behöver vidta åtgärder för att anpassa alla delar av vårt samhälle, från samhällsplanering och fysisk planering till vatten och avlopp, energiförsörjning, skogsbruk och jordbruk, industrier och besöksnäring m.m. Vi behöver klimatanpassa, både befintlig infrastruktur och för framtiden, exempelvis i fråga om var och hur vi bygger. Här behöver både kommuner och staten göra mer tillsammans.

Skyfall, höga vattenflöden, översvämningar, värmeböljor och periodvis torra kommer att leda till markant försämrade förutsättningar att erbjuda vattjänster av den standard vi vant oss vid. Också ur ett beredskaps- och sårbarhetsperspektiv är tillgången på rent dricksvatten en viktig fråga, inte minst i den fortsatta totalförsvarsplaneringen. Ju robustare den grundläggande vatteninfrastrukturen är, desto mindre är sannolikheten för att dricksvattnet ska bli otjänligt. Ur ett beredskapsperspektiv har frågan om tillgången på rent dricksvatten ytterligare dimensioner. Tidigare har vi inte behövt ta ställning till potentiella konkurrenssituationer mellan exempelvis jordbruket, energi-produktionen, välfärden och dricksvatten men framöver är det troligt att intressekonflikterna kommer att öka.

Sårbarheter inom dricksvattenförsörjningen kan mycket väl också vara sådant som kartläggs av en antagonist som inte vill vårt land väl. Det gäller

både digitala sårbarheter och skydd av anläggningar såsom exempelvis dricksvattentäcker. Frågan är alltså långt mycket större än en infrastrukturfråga även om sårbarheter och kontaminering av dricksvatten på grund av undermålig infrastruktur ensamt kan orsaka en kris med stora konsekvenser för människor och naturen. Ur ett beredskapsperspektiv handlar det inte bara om infrastrukturen utan också om att uthålligheten stärks och att tillgången på reservvattentäcker, nödvatten, reservkraft och andra kritiska resurser såsom kemikalier för rening finns så att dricksvattenproduktionen kan fortsätta även under störda förhållanden. Och det förebyggande arbetet räcker inte. Kommunerna behöver öva sin krisplanering både internt och i aktuella fall med dricksvattenproducenten, dricksvattendistributören och räddningstjänsten. Utöver det mest fundamentala behovet av dricksvatten är en god vattentillgång också en nödvändig förutsättning för stora delar av livsmedelsproduktionen, industrin och grundläggande välfärdstjänster.